

Sphecophaga vesparum -piiloahmanen (Ichneumonidae) loisii norjanampiaista Enontekiön Lapissa

Atte Komonen, Juho Paukkunen & Monika Matikainen

Komonen A. & Paukkunen, J. 2026: *Sphecophaga vesparum* -piiloahmanen (Ichneumonidae) loisii norjanampiaista Enontekiön Lapissa. — Sahlbergia 32(1): 2–3. Helsinki, Finland, ISSN 2342-7582.

Yhteiskunta-ampiaisten pesissä elää monia loishyönteisiä. Tässä artikkelissa raportoimme, ensimmäistä kertaa Suomessa, *Sphecophaga vesparum* -pistiäisen loisivan norjanampiaista (*Dolichovespula norwegica*). Lisäksi digitoimme Luomuksen näytteet ja kokosimme omat havaintomme, joiden pohjalta esitämme lajin levinneisyyden Suomessa.

Nests of social vespine wasps host many parasitoids. In this article, we report for the first time in Finland that the ichneumonid *Sphecophaga vesparum* parasitizes *Dolichovespula norwegica*. We also present the distribution of *S. vesparum* in Finland, based on the specimens in the Finnish Museum of Natural History and our own observations.

Atte Komonen, Bio- ja ympäristötieteiden laitos, PL 35, 40014 Jyväskylän yliopisto. Email: atte.komonen@jyu.fi

Juho Paukkunen, Luonnontieteellinen keskusmuseo Luomus, Eläintieteen yksikkö, PL 17, 00014 Helsingin yliopisto. Email: juho.paukkunen@helsinki.fi

Monika Matikainen, Luonnontieteellinen keskusmuseo Luomus, Eläintieteen yksikkö, PL 17, 00014 Helsingin yliopisto. Email: monika.matikainen@helsinki.fi

Johdanto

Loiset eivät välttämättä ole levinneet koko isäntälajinsa levinneisyysalueelle, esimerkiksi epäsuotuisten ilmasto-olosuhteiden takia. *Sphecophaga vesparum* (Curtis, 1828) -pistiäinen (Kuva 1) on kuitenkin lähes kosmopoliitti, joka loisii yhteiskunta-ampiaisten (Vespinae) pesissä (Donovan 1991). Runsaslajisessa ahmaspistiäisten (Ichneumonidae) heimossa *S. vesparum* kuuluu piiloahmasten (Cryptinae) alaheimoon, josta on tavattu 161 Suomessa esiintyvää lajia.

Maailmalla tätä ampiaistoukkien ulkoloista on tavattu sekä *Dolichovespula*- että *Vespula*-sukujen ampiaispesistä (Archer 2012). Euroopassa *S. vesparum* -lajin isäntälajin käytössä on maantieteellistä vaihtelua. Englannissa lajia ei ole löydetty norjanampiaisen (*D. norwegica*), pensasampiaisen eikä räystäampiaisen pesistä (Archer 2012), kun taas Puolassa lajia on

löydetty sekä räystä- että norjanampiaisen pesistä (Pawlikowski & Pawlikowski 2010, Nadolski 2013). Suomesta lajia on aiemmin löydetty vain räystäampiaisen (*D. saxonica*) ja pensasampiaisen (*D. media*) pesistä (Komonen 2023).

Tässä artikkelissa raportoimme *Sphecophaga vesparum* -lajin loisiman *Dolichovespula*-pesän ominaisuuksista Enontekiön Lapissa. Esitämme myös koosteen lajin levinneisyydestä Suomessa.

Aineisto ja menetelmät

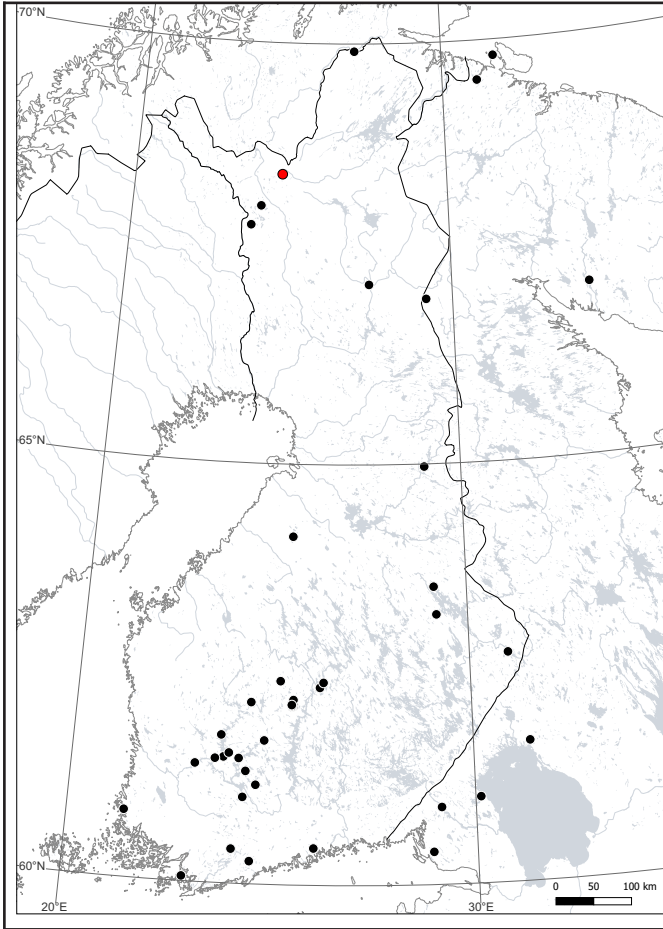
Kirjoittajille toimitettiin *Dolichovespula*-suvun ampiaispesän kennostot niiden löytäjän, Minna-Maarit Kytöviidan, toimes-

Kuva 1. *Sphecophaga vesparum* loisii ampiaispesissä. Ruumiin pituus on 5–8 mm. Lajin kotelokehota pensasampiaisen pesässä. Kotelokehdot voivat olla valkoisia tai vaaleanruskeita; vaaleanruskeat ovat yleensä talvehtimiskehota. Kuvat: Atte Komonen.

Kuva 2. Pesä löytyi maasta Hietatievoilta Enontekiöltä. Kuvat: Minna-Maarit Kytöviita.

Kuva 3. *Sphecophaga vesparum* -havainnot Suomesta ja Venäjältä Laji.fi mukaan (6.11.2025). Enontekiön havainto on punaisella.

ta. Pesä löytyi maasta Enontekiön Hietatievoilta Kalmakalation eteläpuolelta 28.8.2024 (Kuva 2). Pesässä oli kolme vielä kennossa olevaa ja vain osittain pigmentoitunutta aikuista, joiden perusteella ampiaislaji määritettiin norjanampiaiseksi. Lisäksi digitoimme Luomuksen *S. vesparum* -näytteet ja koostimme havainnot Laji.fi tietokannan (6.11.2025) ja kirjoittajien omien havaintojen perusteella. Jos museonäytteitä oli samalta paikalta ja päivältä useita, pidimme niitä yhtenä havaintona. Omat löytömmme olivat eri ampiaispesistä, joten niitä pidimme erillisinä havaintoina.

Tulokset ja pohdinta

Sphecophaga vesparum -lajin ei ole aiemmin todettu loisivan norjanampiaista Suomessa. Kuitenkin vanha havainto tästä lajista Utsjoelta on mitä ilmeisimmin peräisin norjan- tai taiga-ampiaisen pesästä, sillä räystääs- ja pensasampiainen eivät esiinny näin pohjoisessa.

Pesässä oli kaksi kennostoa ja 87 kennoa, mutta koska se oli rikki, pesän alkuperäistä kokoa ei pystynyt varmuudella toteamaan. Loisitujen kennojen osuus oli 20 % (n = 17; Taulukko 1). Loisituista kennoista 12:ssa oli yksi loisen kotelokeh-
to, 3:ssa 2, yhdessä 4 ja yhdessä 5. Kymmenestä loiskotelokeh-

Taulukko 1. Ampiaiskennojen sekä loisitujen ampiaiskennojen ja loisen kotelokeh-
tojen lukumäärä. Tyvikennosto on tehty ensimmäisenä ja on lähimpänä pesän kiinnittymiskohtaa. Pienistä ampiaiskennoista kehittyi yleensä työläisiä ja isoista kuningattaria tai koiraita.

	Kennoja yhteensä	Isoja kennoja	Loisittuja kennoja	Loiskeh- toja
Tyvikennosto	74	0	12	17
Ulkokennosto	13	11	5	8

dosta oli kuoriutunut aikuinen loinen. Jos löydetty kennostot edustivat ehjää pesää, loisitujen kennojen osuus oli suurempi kuin on havaittu räystääsampiaisen pesistä Keski-Suomessa (0,6–11 %, Komonen 2023).

Kaiken kaikkiaan *S. vesparum* -havaintoja on melko vähän (Laji.fi: n = 34; kirjoittajat n = 14). Museonäytteet ovat vuosilta 1920–1982 ja kirjoittajien vuosilta 2020–2022. Koostemme osoittaa, että *S. vesparum* esiintyy lähes koko Suomen alueella (Kuva 3); osa museonäytteistä (n = 8) on Venäjän Karjalasta ja Murmanskin alueelta. Havaintomme Enontekiöltä laajentaa hieman lajin tunnettua levinneisyysaluetta Suomessa. Koska *S. vesparum*in läsnäolo on helppo tunnistaa kotelokeh-
tojen perusteella vanhoistakin ampiaispesistä (Kuva 1), kannustamme kaikkia ilmoittamaan lajihavaintonsa. Erityisen hyödyllistä olisi saada havaintoja, joissa isäntälaji on muu kuin räystääs- tai pensasampiainen.

Kiitokset

Kiitämme Minna-Maarit Kytöviitaa pesän löytämisestä ja valokuvista sekä Samps Lommia kartasta.

Kirjallisuus

- Archer, M. E. 2012: Vespine Wasps of the World. Siri Scientific Press, Manchester. 352 s.
- Donovan, B. J. 1991: Life cycle of *Sphecophaga vesparum* (Curtis) (Hymenoptera: Ichneumonidae), a parasitoid of some vespidae wasps. – New Zealand Journal of Zoology 18: 181–192.
- Douwes, P., Abenius, J., Cederberg, B., Wahlstedt, U., Hall, K., Starkenberg, M., Reisborg, C. & Östman, T. 2012: Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Steklar: Myror–getingar. Hymenoptera: Formicidae–Vespidae. ArtDataBanken, SLU, Uppsala. 382 s.
- Komonen, A. 2023: Nest characteristics and associates of *Dolichovespula* (Hymenoptera, Vespidae) in Central Finland. – Journal of Hymenoptera Research 96: 45–55.
- Nadolski, J. 2013: Factors restricting the abundance of wasp colonies of the European hornet *Vespa crabro* and the saxon wasp *Dolichovespula saxonica* (Hymenoptera: Vespidae) in an urban area in Poland. – Entomologica Fennica 24: 204–215.
- Pawlikowski, T. & Pawlikowski, K. 2010: Nesting interactions of the social wasp *Dolichovespula saxonica* [F.] (Hymenoptera: Vespinae) in wooden nest boxes for birds in the forest reserve “Las Piwnicki” in the Chelmino Land (Northern Poland). – Ecological Questions 13: 67–72.